

Želimir Volf

Stručna ekskurzija apsolvenata elektrotehnike 1964.

Sažetak: Članak opisuje stručnu ekskurziju apsolvenata elektrotehnike Elektrotehničkog fakulteta u Zagrebu tijekom srpnja 1964. godine. Sudionici su proputovali Austriju, Švicarsku, Francusku i Italiju, posjetivši 14 poduzeća. Putovanje je trajalo 22 dana. Priložene su i opisane fotografije i sjećanja jednog od sudionika te ekskurzije – autora ovog referata Želimira Volf.

Ključne riječi: absolventi elektrotehnike, studentsko putovanje, stručna ekskurzija

Uvod

Događaj koji opisujem je stručna ekskurzija apsolvenata Elektrotehničkog fakulteta u Zagrebu, koja je ostvarena tijekom srpnja 1964. godine. Pokušavam u sjećanjima oživjeti taj događaj od prije više od pola stoljeća, temeljem podataka upisnih u Knjižicu – organizacijski priručnik, koja sadrži sve potankosti vezane za taj put, s naslovom:

“ELEKTROTEHNIČKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
STRUČNA EKSURZIJA APSOLVENATA ŠK. GOD. 1963./64.”,

i temeljem fotografija, većinu kojih sam snimio svojim fotoaparatom, te svojih fragmentarnih sjećanja.

Na samom početku moram odati priznanje organizatorima tog putovanja za sastavljanje spomenute Knjižice – organizacijskog priručnika putovanja, koja sadrži sve potankosti ekskurzije. Nigdje ne stoji ime autora tog malog organizacijskog remek-djela. Sigurno je više sudionika radilo na tom programu putovanja, no vjerujem da je ‘duhovni vođa’ i glavni urednik bio prof. dr. sc. Anton Dolenc. S tom Knjižicom, apsolventi (mladi ljudi) nisu samo dobili plan putovanja, podsjetnik odabira stvari koje na put treba ponijeti, obavijesti o tome gdje će boraviti i što će jesti, te koje tvrtke će posjetiti – nego više od svega – primjer dobrog planiranja i organizacije. U svojoj 40-godišnjoj poslovnoj karijeri nisam našao nešto što bi u organizacijskom smislu nadmašilo to malo remek-djelo!

Većinu fotografija snimio je autor, crno-bijelim filmom, formata negativa 6 × 6 cm. Neke fotografije uključene su zahvaljujući ljubaznosti kolegice Vesne Galovac (slike 2., 11., 13., 19., 22. i 27.) i kolege Ivana Jazbeca (slika 14.). Fotografije su plod mladenačkih viđenja svijeta i osoba, kao i onodobne tehnike snimanja te ih u kontekstu toga treba prosuđivati. Opis te ekskurzije ograničen je na opis fotografija i tek ponekog sjećanja, koje je ‘zaostalo’ u memoriji autora. Stoga ovaj članak ‘nije, i nema pretenzije biti’, objektivni prikaz stručne ekskurzije apsolvenata ETF-a ostvarene tijekom srpnja 1964. godine, nego ‘viđenje i sjećanja jedne osobe’ – autora ovog napisa.

1. Ususret Alpama

Na putovanje su krenula 72 studenta i deset studentica, podijeljeni u sedam skupina. U pratnji studenata bili su zaposlenici ETF-a, ukupno njih 11, na čelu s glavnim organizatorom i vođom ekskurzije prof. ing. Antonom Dolencom. Prijevoz je bio organiziran s dva autobusa, od kojih je svaki imao i prikolicu za prtljagu, a u pratnji su bila i dva (?) osobna automobila.

Cilj stručnog dijela ekskurzije bio je posjet tvornicama u Švicarskoj (Sulzer, Brown Boweri, Landis & Gyr i Schindler), Francuskoj (La Télémécanique, Électricité de France, *Télécommunications radioélectriques et téléphoniques* i Compagnie Française Thomson-Houston-Groupe Électronique) i u Italiji (Nechi, CGE Milano, Telettra i FIAR¹). Ekskurzija je imala i općeobrazovnu svrhu, u smislu otvaranja pogleda studentima na europska kulturna postignuća i povijesne znamenitosti zemalja kroz koje smo prolazili.

Polazak je bio u petak 10. srpnja 1964. u 20:00 sati ispred zgrade ‘C’ ETF-a². Negdje oko pola noći istog dana prošli smo državnu granicu (Jugoslavija – Austrija) na Potkorenu. Na putu kroz Austriju imali smo dvije stanke: u

¹Fabbrica Italiana Apparecchiature Radioelettriche

²Elektrotehnički fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Slika 1.: Na odmorištu u Austriji

Slika 2.: Apsolventice na skupnoj slici

Heiligenblutu i na ledenjaku Franz-Josef-Höhe. Na tim stankama načinjene su prve četiri fotografije (slike 1. – 4.).

Na slici 1. poziraju fotografu redom (slijeva nadesno) Želimir Volf, Dragutin Flam, Lovorka Bakšić, Aleksandar Glišić, Stanislav Kalman i Dušan Kružić. Na slici 2. stoje naše kolegice – apsolventice: Mirna Bratulić, Metka Žagar, Biserka Špoljarić, Ružica Mećar, Ivana Jerbić, Lovorka Bakšić, Metka Jaklić, Vesna Galovac i Verena Šonc.

Među sudionicima ekskurzije bilo je i onih koji su bili duboko vezani spomena ljubavi, kao primjerice Biserka Špoljarić i Božidar Putanec (slika 3.). Studentsku ljubav zamijenili su bračnom vezom u kojoj i danas uživaju. Dva nerazdvojna prijatelja Želimir Volf i Dragutin Flam poziraju na slici 4. Prije upisa na ETF zajedno su pohađali Tehničku školu u Zagrebu, a potom zajedno spremali ispite i poslije diplomirali u istom roku.

Slika 3.: Biserka i Božidar

Slika 4.: Nerazdvojni prijatelji Želimir i Dragutin

Prve četiri fotografije načinjene su 11. srpnja 1964. U kamp Innsbruck stigli smo u subotu 11. srpnja poslijepodne, raspremili se i krenuli u razgledavanje grada.

2. U zemlji čokolade, sira i satova

Idućeg jutra, u nedjelju 12. srpnja 1964., ranom zorom krenuli smo put Švicarske. Na putovanju smo prošli kroz Kneževinu Lihtenštajn, a švicarsku granicu prošli smo na graničnom prijelazu Buchs. Odredište nam je bio kamp (Seebucht) u Zürichu. Slijedilo je raspoređivanje, podizanje šatora, ručak i potom polazak autobusima u centar Züricha. Slika 5. prikazuje scenu razgledavanja grada, a slika 6. Dragutina Flama i Josipa Vardijana kako promatraju rijeku Sihl.

Slika 5.: Razgledavanje Züricha

Slika 6.: Pogled na rijeku Sihl u Zürichu

Mladi ljudi (apsolventi), osim što su se vozili autobusima, morali su spavati i jesti. Smještaj je bio organiziran (osim jedne iznimke) u kampovima, a spavanje pod šatorima. U tu svrhu jedna je od prikolica autobusa bila rezervirana za smještaj šatora i kamping opreme općenito (kuhinja, posuđe, kuhala, ...). Podjela dužnosti bila je točno definirana. Glavni šatorist bio je Vladimir Prister, a glavni kuhar Mirna Bratulić. Priprema hrane bila je u domeni studentica, s time da su studenti imali obvezu pomoći i u potpunosti preuzeti pranje posuđa, izvrsna priprema apsolvenata za brak. Kampirali smo na sljedećim mjestima: Austrija: Innsbruck; Švicarska: Zürich (kamp Seebucht); Francuska: Port-sur-Saône, Camp Bois de Bulogne (Paris), Camp de Flory (Lyon), Camp

Antibes (Canes); Italija: Serravalle Scrivia Camp (blizu Genove), Sirmione (na Lago di Garda), Camp Laguna (Mestre), Camp Sistana (Trst).

Slika 7. prikazuje scenu snimljenu prilikom doručka u kampu Seebucht kod Züricha, 13. srpnja. Raspodjelu hrane obavlja Lovorka Bakšić, a za stolom sjede Ante Dulčić, Dušan Kružić i Vladimir Prister.

Slika 8. prikazuje Ivu Tikvicu i Božidara Putanca u trenutku kad pokušavaju verificirati Darwinovu evolucijsku teoriju. Prilažem tu fotografiju tek da se vidi u što mladi ljudi troše višak svoje energije. Snimljeno u jednom od kampova, ali je zaborav oteo točno mjesto i vrijeme snimanja.

Slika 7.: Doručak u kampu Seebucht

Slika 8.: Studentska rekreacija

Sadržaj Knjižice – našeg organizacijskog priručnika, uključivao je i odabir garderobe koju svaki student i studentica mora ponijeti. Ta se garderoba vozila u drugoj prikolici autobusa. Studenti su morali ponijeti odijelo, bijelu košulju i kravatu, kako bi ‘horda’ mladih ljudi, kad stigne u posjet, domaćinima djelovala uljudeno.

U onodobnoj podjeli, inženjeri elektrotehnike su se, prema svojim specijalnostima, dijelili na smjer jake struje (‘jakostrujaši’) i smjer slabe struje (‘slabostrujaši’)³. U skladu s tim, planirani su i posjeti tvrtkama prema tim specijalnostima. Slika 9. prikazuje apsolvante elektrotehnike (Dragutina Flama i Dušana Kružića), smjera slabe struje, kako dotjeruju svoj izgled prije polaska u posjet tvrtki Landis & Gyr u Zugu, u ponedjeljak 13. srpnja. Posjeti tvrtkama imali su dva dijela: u prvom dijelu studentima je dan kratki prikaz povijesti i

³Među studentima kružila je pošalica: jaka struja – jaki studenti, slaba struja – slabi studenti.

Slika 9.: Pripreme za posjet

Slika 10.: Ručak u Zugu (Švicarska)

organizacije tvrtke, a potom bi posjetitelji imali priliku razgledati proizvodne pogone, odnosno radne prostore. Tijekom posjeta proizvodnim pogonima nisam načinio niti jednu fotografiju. Nije to bilo slučajno. Bili smo zamoljeni da ne upotrebljavamo fotoaparate tijekom obilaska. Nakon obilaska bili smo ugošćeni ručkom i pritom imali prigodu za neformalno druženje s domaćinima, kao što prikazuje slika 10. snimljena u jednom restoranu u Zugu 13. srpnja. Od osoba na slici, sa sigurnošću mogu identificirati dvije: akad. Danila Blanušu, koji sjedi na čelu stola, i Verenu Šonc, koja sjedi za stolom ispred konobarice. U tom drugom dijelu posjeta nije postojalo ograničenje glede uporabe fotoaparata.

Slika 11.: Camp Saône, raspremanje šatora

Nakon završenih stručnih posjeta u Švicarskoj, preko graničnog prijelaza u Baselu prešli smo u Francusku tijekom poslijepodneva 14. srpnja. Naša iduća postaja bio je Camp sur Saône, s kojeg donosim sliku 11., snimljenu tijekom raspremanja šatora 15. srpnja, prije nastavka putovanja za Pariz. Na slici je Vesna Galovac, a u pozadini se vidi Lovorka Bakšić i Vladimir Prister (okrenut leđima).

3. Pariz

U Parizu smo naše šatore podignuli u Camp Bois de Boulogne. Do večere smo se smjestili, ali je još bilo rano za spavanje te smo u 19:30 krenuli u noćni obilazak Pariza. Dana 16. srpnja studenti slabe struje bili su u posjetu tvrtki Thomson-Houston negdje u Parizu. Bio je to lijep, topao i sunčan dan. Negdje oko podneva jedna skupina studenata upravo je izlazila iz proizvodnih pogona koji su se nalazili u suterenu tvornice. Na čelu te skupine hodao je prof. Blanuša. Druga skupina, u kojoj sam bio i ja, čekala je pred ulazom na svoj red za obilazak. U jednom trenutku prof. Blanuša i ja bili smo samo metar ili dva udaljeni. Prof. Blanuša pred licem je mahao prospektom i promrmljao više za sebe: “Ostavite svaku nadu vi koji ulazite”, aludirajući na vremenske uvjete u tom pogonu. Nasmiješio sam se i upitao profesora: “Profesore, je’l to ono ‘Lasciate ogne speranza voi ch’entrate?’” (tal. Ostavite svaku nadu vi koji ulazite). Htio sam pokazati da znam odakle taj njegov usklik dolazi, i ne sluteći kako ustvari malo znam o bilo čemu, a posebno o beletristici. To što sam izgovorio jedini je citat koji znam iz Danteove *Božanske komedije*. Na to je prof. Blanuša izdeklamirao cijelo prvo pjevanje *Pakla* u izvorniku i potom na hrvatskom prijevodu. Da je prof. Blanuša kojim slučajem bio profesor na filozofskom fakultetu, prikaz njegova znanja i ne bi bio toliko frapantan, ali on je predavao ‘matematiku’! Dođe čovjeku da stane i pokloni se općoj naobrazbi i memoriji naših profesora!

U poslijepodnevnom satima susreli smo se s našim jakostrujašima i zajednički posjetili i razgledali pariški aerodrom Orly. Iz tog posjeta prilažem dvije fotografije, slike 12. i 13. Slika 12. prikazuje Josipa Lazarića, Stanislava Kalmana, Mirnu Bratulić, Vjekoslava Sinkovića, Hinka Budića i Vesnu Galovac kako stoje ispred ulaza u aerodromsku zgradu. Slika 13. daje pogled s terase aerodromske zgrade zračne luke Orly.

#####

Program 17. srpnja za studente smjera jake struje razlikovao se od programa za studente smjera slabe struje. Slabostrujaši su tijekom prijedpodneva imali razgledavanje Pariza po svojem izboru, a poslijepodne su posjetili

Slika 12.: Zračna luka Orly

Slika 13.: Pogled na avione s terase zračne luke Orly

Télécommunications radioélectriques et téléphoniques. Večera je ponovno bila u kampu, a onda je opet slijedio odlazak u šetnju Parizom.

Tih nekoliko večeri (od srijede 15. srpnja do (uključivo) ponedjeljka 20. srpnja), mi smo u večernjim satima od otprilike 19:30 do 24:00 ‘šalabajzali’ Parizom, s rukama u džepovima, bez (ili gotovo bez) novaca, bez bilo kakvih briga, sa sjajnom perspektivom ispred sebe i s osjećajem slobode koji se više nikad nije ponovio. Većina nas nije imala niti navršene 23 godine života! Tad sam se morao osjećati kao šahovski velemaistor, koji je u šahovskoj ‘partiji života’ povukao samo najbolje poteze i lovorike su se već nazirale na obzoru. Kao u bajci s Pepeljugom, nakon što je sat ‘otkucao’ 24 sata, autobus nas je skupljao kod Louvrea i Place de Clichyja (blizu Montmartrea), kako bi nas vratio na spavanje. Tijekom večernjih posjeta Parizu snimio sam nekoliko fotografija od kojih prilažem ovu, koja prikazuje fontanu na Place de la Concordeu, slika 14.

Slika 14.: Place de la Concorde noću

Navodim zgodu s večernje šetnje Pigaleom, na koju me podsjetio Dragutin Flam. Jedna mala skupina studenata šetala je i razgledavala moralno sumnjive lokale koji su nudili erotsku razbibrigu muškom svijetu. Ispred jednog takvog lokala stajao je muškarac i, naravno na francuskom jeziku, nagovarao društvo mladih ljudi da uđu. I dok su se apsolvanti elektrotehnike dogovarali koga će poslati u izvidnicu i na pregovore, oglasi se ‘vrbovatelj’, koji ih je čuo, i rekao na tečnom hrvatskom / bosanskom jeziku: “Aaaa zemljaci, ma uđite, za vas je gledanje besplatno!” Iskustvo je još jednom potvrdilo da je svijet manji nego što mislimo.

Slika 15.: Ispred groba neznanog junaka

Slika 16.: Panthéon, počivalište slavnih

Tijekom šetnji pariškim ulicama snimio sam nekoliko fotografija. Slika 15, pogled na grob neznanog junaka (ispod Arc de Triomphea); slika 16., scena na ulici Soufflot, na čijem se kraju vidi pročelje Panthéona, u kojem su posljednje počivalište našli veliki Francuzi: Mirabeau, François Marie Arouet (Voltaire), Victor Hugo, Émile Zola, Pierre i Maria Curie, Alexandre Dumas, ... Slika 17., pogled na ikonu Pariza, Eiffelov toranj, snimljen s platoa ispred palače Chaillot; slika 18., kolekcija ‘neznanih junaka’ (Stanko Tonković, Ivan Fuchs, Josip Vardijan i Dragutin Flam) kako tumaraju neznanim ulicama Pariza i poziraju Želimiru Volfu.

Slika 19. snimljena je 17. srpnja ispred Louvrea. Prikazuje Đuru Zalara, Metku Jaklić, Ivana Sedera, Vesnu Galovac, Stanislava Kalmana i Metku Žagar.

Obilazak povijesnih znamenitosti Pariza bio je predviđen vožnjom autobusa u subotu 18. srpnja. Obišli smo Arc de Triomphe, Palais de Chaillot, Eiffelov toranj, École Militaire, Les Invalides (Napoleonov grob), Palais de

Slika 17.: Eiffelov toranj, vizura Pariza

Slika 18.: Slobodni obilazak Pariza

Luxembourg, Panthéon, Sorbonne, Notre Dame, Palais de Justice, Saint-Chapelle, Place de la Bastille, Sacre-Coeur, Opéra, Place Vendôme, Palais Royal, Tuileries, Place de la Concorde i Champs Élysées.

U nedjelju 19. srpnja ujutro ponovno smo posjetili Louvre, a zatim i Versailles. Slika 20. prikazuje ulaz u dvorac Versailles. Na inicijativu prof. Dolenca studenti su za trenutak zastali za skupnu fotografiju, slike 20. i 21., do podnožja statue Luja XIV. na samom ulazu u dvorac. Slika 21. prikazuje uvećani detalj slike 20., kako bi se mogle bolje vidjeti osobe koje tu poziraju. U samom središtu slike 21. stoji prof. Dolenc (bijela kosa, bijela košulja i tamne naočale), do njega stoji prof. Blanuša (sa sakoom prebačenim preko ramena), a do prof.

Slika 19.: Park Tuileries

Slika 20.: Versailles, spomenik Luju XIV.

Slika 21.: Skupna fotografija sudionika apsolventske ekskurzije u Versaillesu

Blanuše stoji Vesna Galovac uzdignuta lica, u pozi iščekivanja ‘znaka s neba’. Na slici nema Želimira Volfa jer on drži u rukama fotoaparat kojim je načinjena fotografija.

Šetnja, razgledavanje i boravak u Parizu trajali su pet dana. Pet dana radošti i prigode za učenje. Mnogo od onoga što smo u školi tek načuli ovdje smo mogli vidjeti ‘iz prve ruke’.

4. Putovanje na jug

Prema programu putovanja, iz Pariza smo krenuli na jug Francuske. Polazak je bio u utorak 21. srpnja nakon doručka. Do Lyona nam je trebalo prevariti nešto preko 400 km i to nam je bila najdulja dionica. Znam to po tome što sam na toj dionici sjedio na pomoćnim sjedalima u autobusu. Naime, za 72 apsolvanta i deset apsolvantica i za dio zaposlenika ETF-a u autobusima nije bilo dovoljno sjedećih mjesta pa su se koristila i sklopiva pomoćna sjedala. Da bi pravda bila zadovoljena, za studente je postojao plan ‘rotacije’ apsolvenata, koji je bio poznat samo užem studentskom odboru s Dragom Banom na čelu. Od rotacije su bile izuzete kolegice i zaposlenici ETF-a. Jedna scena koju sam snimio tijekom vožnje autobusom prikazana je na slici 22.

Nama u autobusu nije trebao *jukebox*⁴. Mi smo imali Lovorku Bakšić s gitarom, slika 22. Osim toga, na istoj slici vidi se kako putnici u autobusu sjede na pomoćnim sjedalima. U Lyon smo stigli u poslijepodnevnim satima, razgledali grad i završili putovanje tog dana u Camp de Floryju na spavanju. Idućeg

⁴*jukebox*, džuboks, djelomično automatiziran glazbeni uređaj, obično na kovanice, koji može odsvirati posebno odabrane pjesme iz vlastite zbirke na nekom od medija

Slika 22.: Putovanje autobusom prema jugu

jutra, u srijedu 11. srpnja, nastavili smo putovanje prema jugu Francuske. Prošli smo Avignonom i potom došli, razgledali i prošli Marseilleom, da bismo se skrasili u kampu u Antibesu na Azurnoj obali. Pokušavam se sjetiti bilo čega iz tog dijela puta od Pariza do Antibesa i imam utisak da je moja memorija prazna, kao *tabula rasa*⁵. S tog dijela puta nema niti jedne fotografije, ne samo u mojem albumu. Jedno od mogućih obrazloženja je to da su doživljaji ili utisci koje smo ponijeli iz Pariza bili toliko snažni da je sve ono što smo na putu od Pariza do Azurne obale vidjeli bila blijeda slika onog viđenog u Parizu, te je to palo u drugi plan – ili zaborav.

Umjesto nepostojećih slika, neznanom čitatelju nudim opis jednog bizarnog događaja. Događaj koji opisujem morao se zbiti na jugu Francuske u nekom manjem gradu, gdje je dio naše ekskurzije morao nešto čekati. Priključenje drugog autobusa ili... već nečega. Studenti, ako nisu gledali ‘u nečiju pozadinu’, besciljno su tumarali naokolo. Na jednom sam kiosku ugledao poštansku razglednicu sa slikom, tad nove *Caravelle* – mlaznog putničkog aviona, snimljenog u trenutku polijetanja. Kut koji je tvorio trup aviona i poletna staza bio je 45 stupnjeva, što je sugeriralo snagu i moć te letjelice. Naravno, ta impresivna snimka bila je izrađena u reklamne svrhe. Putnički avioni puni putnika ne polijeću na takav način. Kupio sam razglednicu i želio s nekim podijeliti svoje zrakoplovno uzbuđenje. Krenuo sam prema našim profesorima i ostalim zaposlenicima ETF-a, koji su našli zaklon od podnevne jare u hladovini ispod krošnje jednog stabla. U jednom trenutku svi su bili okrenuti licem prema stablu oko kojeg su se skupili, da bi se, kao na zapovijed, svi odjednom zarotirali oko

⁵ lat. prazna ploča

svoje osi tako da su leđima bili okrenuti stablu. Kako sam prilazio toj skupini, čuo sam jedan glas koji kaže: “Ma daj, samo ga izvadi i zalij stablo” ... Očito je nekom od pratitelja trebao hitan pristup toaletu, kojeg nije bilo u blizini. Muška anatomija ipak ima neke praktične prednosti u odnosu na žensku.

5. Na Azurnoj obali

U kamp u Antibesu stigli smo u srijedu 22. srpnja kasno poslijepodne. Podignuli smo šatore i ostali dva dana. Tu je bila prigoda da se odmorimo i okupamo. Slika 23. prikazuje Ružicu Mećar i Vesnu Galovac pri pranju posuđa u kampu. Naznačena podjela rada iz početka ovog napisa ovdje je imala svoju iznimku (ili možda pravilo?), tj. pomoćne poslove u kuhinji trebali su obavljati studenti. Ja mislim da su ‘obožavatelji’, umjesto da pomognu kolegicama, na-prosto nestali negdje na plaži Antibesa.

Slika 23.: Ružica i Vesna na zadatku u Antibesu

Ono što mi je od boravka na Azurnoj obali ostalo u sjećanju jesu (relativno) veliki valovi na plaži. Naš Jadran zna u jutarnje sate biti miran kao ulje. Ovdje gdje postoji otvoren pristup Sredozemnom moru, gibanje mora uvijek je prisutno bez obzira na doba dana, to znači valovi od otprilike pola metra visine.

Pomanjkanje slikovnog materijala nastojim kompenzirati tekstem, pa to činim i sad. Jednom prilikom, dok su se Dragutin Flam i autor ovog napisa šetali kampom, uhvatila ih je panika glede vremena. Bili smo sami, a ususret nam je prilazila jedna žena. Drago kaže: “Željac, ti znaš francuski, daj pitaj ovu ženu koliko je sati.” Zaustavili smo se i ja nikako da ‘rodim’ ono pitanje “Quelle temps est il?” (Koliko je sati?) Nije da to nisam znao sročiti na francuskom jeziku, nego sam počeo mucati. To mucanje je moja ‘pokora’ iz mladosti, koje sam se u potpunosti oslobodio tek u zreloj dobi. Da bih se nekako izvukao iz

nezgodne situacije pokušao sam prstom pokazati na njezin sat. Ona je taj pokret shvatila kao moju namjeru da je želim uhvatiti za ruku i ustuknula je korak unatrag. U njezinim se očima vidio strah i užas: “Hoće li me ova dvojica samo okrasti ili još k tome i silovati?” Na sreću, moj ‘dar govora’ ipak se na vrijeme vratio i incident smo, uz ispriku i osmijeh na licu, izgladili.

Iz Antibesa smo radili izlete u Nicu i Monte Carlo (Kneževina Monako). Scene koje prikazuju slike 24. i 25. snimljene su u večernjim satima u Nici, najvjerojatnije u četvrtak 23. srpnja. Slika 24. snimljena je ispred luksuznog hotela Le Negresco. Na slici su moji redovni pratitelji Božidar Putanec, Dragutin Flam i Biserka Špoljarić, a iza njih je bio parkiran automobil marke Jaguar. Slika 25. prikazuje kako apsolvenci i apsolventice svojim ‘umornim tjelesima’ pružaju odmor na ležaljka ispred glavne gradske plaže u Nici. Osobe su na slici nejasne jer je u pitanju bila dulja ekspozicija filma. Objekti fotografiranja možda i nisu bili tako umorni kako se meni činilo jer se nisu uspjeli primiriti tijekom ekspozicije od jedne ili dvije sekunde.

Slika 24.: Razgledavanje Nice noću

Slika 25.: Panorama Nice

Ako je Kneževina Monako po nečemu poznata, onda je prosječnom čovjeku poznata po trima aspektima: princezi od Monaka (prije Grace Kelly), njezinoj udaji, životu i iznenadnoj smrti, kockarnici (Casino Monte-Carlo) i automobilskim trkama (Grand Prix de Monaco), koje se održavaju dijelom i ulicama Monte Carla. Scene iz kockarnica gdje imućna klijentela gubi novac na kocki predmet su mnogih holivudskih filmova. Slika 26. prikazuje upravo tu kockarnicu (Casino), koju smo posjetili 24. srpnja u večernjim satima. Fotografiranje unutar kockarnice bilo je zabranjeno stoga slijedi samo moj opis. Prije ulaska u

Slika 26.: Casino Monte Carlo

kockarnicu moje financijsko devizno stanje iznosilo je 3 FFr (francuska franka). Ulaz se naplaćivao. Nas je to stajalo 1 FFr. Sa 2 FFr u džepu što možete učiniti? U foajeu sam ugledao ‘bateriju’ automata za kockanje, tzv. ‘jednoruke Jackove’. Minimalni iznos koji je taj automat primao bila je kovanica od 1 FFr. Rekao sam sebi: “Hajde, Željko, probaj se kockati barem jednom, da možeš reći da si kockao u Monte Carlu!” Ubacio sam kovanicu i povukao ručicu automata. Tri kolutića sa simbolima vrtjela su se neko vrijeme i onda stala – pokazujući isti simbol na svakom od tih kolutića, što je značilo dobitak. ‘Jednoruki Jack’ mi je izbacio (isplatio) dobitak od 3 FFr. S čistom netozaradom od 2 FFr prestao sam izazivati sreću. Ne samo da sam mogao reći da sam se ‘kockao’ u Monte Carlu nego sam sad mogao reći da sam na tome i zaradio. Eto, to su sitne radosti života, kad dobitak dođe, a čovjek ga ne očekuje. No, pravi je dobitak ova naša apsolventska ekskurzija, dobitak bez premca, ali o tome na kraju napisa.

6. Italija

U nedjelju 26. srpnja doručkovali smo, raspremili šatore i krenuli put Italije. Francusko-talijansku granicu prešli smo kod Ventimiglie. Provezli smo se kroz San Remo, ručali u Savoni, a tijekom večeri stigli u Genovu. Razgledali smo grad i negdje nakon 20 sati stigli u kamp Seravella. Sjećam se da smo bili tako umorni da nismo razapinjali šatore, nego smo ih samo razvukli po zemlji i na njima (i zračnim jastucima) polijegali i zaspali.

Ujutro 27. srpnja nakon doručka krenuli smo put Pavije. Ondje smo imali dogovoren posjet tvornici šivaćih strojeva Necchi u 10 sati. Prigodom posjeta

Slika 27.: Skupna fotografija sudionika apsolventske ekskurzije u Paviji

Paviji načinjena je još jedna skupna fotografija sudionika ekskurzije, ispred crkve sv. Mihovila. U centru slike 27. stoji prof. Dolenc (bijela kosa, bijela košulja i tamne naočale), a točno ispred prof. Dolenca stoji Vesna Galovac.

Nakon obilaska tvornice u Necchiju počastili su nas ručkom. Nakon ručka nastavili smo put za Milano. Smjestili smo se u hostelu Piero Rotta (L'Ostello di Milano AIG Piero Rotta). Razgledali smo Milano, večerali u hostelu i krenuli u večernju šetnju centrom grada. Bilo je ugodno zamijeniti spavanje na zračnom jastuku spavanjem u krevetu.

Nastavak stručnih posjeta uslijedio je idućeg jutra, 28. srpnja, u tvornicama oko Milana. Jakostrujaši su posjetili CGE (La Compagnia generale di elettricità), a slabostrujaši su posjetili FIAR S.p.A. (Fabbrica Italiana Apparecchiature Radioelettriche), a u poslijepodnevним satima tvrtku Telettra (koja je PTT-u Zagreb bila važan dobavljač telekomunikacijske prijenosne opreme, posebno u ratnim godinama 1991. –1995.). Slika 28. prikazuje skupinu posjetitelja neposredno prije ulaska u tvornicu Telettra.

Nakon posjeta Telettri krenuli smo autobusima na sjever Italije i zaustavili se u kampu Sirmione na Lago di Gardi. Iz tog mjesta prilažem jednu idiličnu fotografiju kao sliku 29. Prijepodne smo imali priliku za šetnju uz jezero i odmor. Nakon ručka krenuli smo put Venecije.

Slika 28.: Priprema za posjet Telettri

Zaustavili smo se u kampu Laguna (Mestre) raspoređili šatore, večerali i krenuli na večernji obilazak 'grada na lagunama', koji je (tako su nas učili u školi) izgrađen na stupovima slavonskog hrasta zabijenim u pijesak lagune. Neka mi čitatelj dopusti malu digresiju, koja se odnosi na hrastovinu, drvo – čudnovatih svojstava. Moj rođak koji se bavi obradom drva kaže sljedeće: Ako se hrastova greda (profila recimo $10\text{ cm} \times 10\text{ cm}$) i čelična greda jednakih dimenzija potopi u moru i nakon 300 godina izvadi, hrastova će greda sačuvati gotovo ista mehanička svojstva, dok će čelična greda biti potpuno neupotrebljiva – krhka poput stakla. Iz obilaska Venecije prilažem dvije fotografije: pogled na centar grada, slika 30. i scenu s Trga sv. Marka, slika 31.

Slika 29.: Sirmione, idila na sjeveru Italije

Slika 30.: Venecija

Slika 31.: Trg sv. Marka u Veneciji

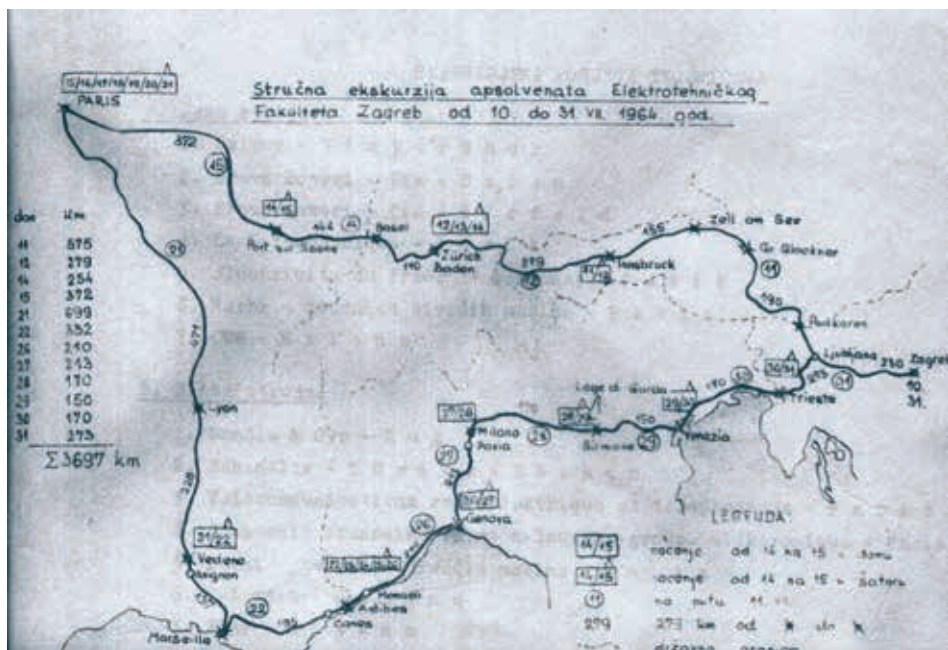
Slika 32.: Želimir Volf, fotograf

Nakon Venecije nastavili smo put prema Trstu. Prije povratka u Zagreb kampirali smo još jednom, u kampu u Sistiani kod Trsta. Put do Zagreba bio je idućeg dana, u petak 31. srpnja, a stigli smo u večernjim satima (oko 21sat).

Zaključak – zahvala

Kad se podvuče crta nakon putovanja apsolvenata elektrotehnike u srpnju 1964. godine dolazi se do sljedećih zbirnih podataka: proputovali smo kroz Austriju, Švicarsku, Francusku, Italiju, Lihtenštajn i Monako, autobusima smo prošli više od 3600 km, posjetili smo ukupno 14 tvrtki (od kojih sedam jako-strujaši, a sedam slabostrujaši), a na putu smo proboravili 22 dana i obogatili svoj stručni i kulturni obzor.

Financiranje putovanja bilo je osigurano iz donacija tvrtki, odnosno ne sjećam se da sam bilo što platio u ime troškova. Naprotiv, svatko od nas sudionika te apsolventske ekskurzije u svakoj je zemlji dobio čak mali džeparac, kako to stoji u Knjižici – organizacijskom priručniku. Nisam siguran, ali mislim da studentsko putovanje takvih razmjera nije nikad više ostvareno na ETF-u / FER-u. Gledajući i 'listajući' uspomenama, čovjek se može zapitati: A tko je za to zaslužan? Lavovski dio zasluga bez sumnje pripada prof. Antonu Dolencu. Zahvaljujući njegovoj reputaciji i poslovnim vezama, uspostavljeni su kontakti sa stranim tvrtkama i dobiven je njihov pristanak. Brojne domaće tvrtke sudjelovale su i financijski pomogle ostvarenju tog putovanja. Desna ruka prof. Dolenca u tom pothvatu bio je inženjer Jovan Baldani, a potom i redom svi (svaki

Slika 33.: Plan putovanja

u svojoj domeni / zaduženju), ostali članovi vodstva puta, onako kako su navedeni u Knjižici – organizacijskom priručniku, koji su dali svoj doprinos planiranju, ostvarenju i uspjehu ekskurzije.

Odrasli ljudi promatrajući djecu često kažu: “Vidiš kako im je lijepo, a toga nisu svjesni.” Ista je situacija bila i s nama dok smo bili studenti. Dok smo bili na ekskurziji, znali smo da nam je lijepo, ali ‘nismo bili svjesni – koliko nam je bilo lijepo’! Iz današnje perspektive to mogu realnije procijeniti. Danas kad promatram svoje potomstvo, žalosti me ako moja unučad propusti reći ‘hvala’ nekome u trenutku primanja poklona ili iskazane lijepe geste. A sad pitam sebe: “Jesam li ja, Želimir Volf, slika 32., bilo kome rekao ‘hvala’ za organizaciju ove apsolventske ekskurzije?” Najvjerojatnije da nisam i stoga me savjest ‘grize’. Da je kojim slučajem prof. Dolenc živ, trudio bih se susresti ga (ili barem poslati e-poruku) i zahvaliti mu na radosti koju je meni / nama pružio organizacijom našeg puta po Europi. Ovako mi ne preostaje drugo do pomoliti se Bogu za njegovu dušu, na ime radosti i proširenja naših obzora, koju nam je on svojim osobnim zalaganjem omogućio.

Svima onima koji su radili na organizaciji i provedbi ove apsolventske ekskurzije, a još su živi, odsrca zahvaljujem. Zašto tek sad? Danas, u trećoj životnoj dobi, vraćam se u prošlost sređujući uspomene. Došao sam do ovog putovanja u studentskim danima i počeo razmišljati od tim vremenima. Stoga

ovim putem eksplicitno zahvaljujem na zalaganju i radu užem studentskom vodstvu na čelu s Dragom Banom i njegovim članovima Miroslavu Močiniću, Adamu Kukoleči, Milanu Horvatu, Krešimiru Škrinjaru, Mirni Bratulić i Vladimiru Pristeru.

Na kraju, premda ne na zadnjem mjestu, hvala i svima onima koji su bilo što uradili umjesto mene, kao primjerice naše kolegice, koje su, ne samo pripremale hranu nego, kao što se to na slici 23. vidi, i prale posuđe. Što se tiče praktičnih poslova, ja sam se ponio kao ovca. Ne ponosim se tim, ali ne mogu reći ništa ljepše. Ne sjećam se da sam bilo što radio, a sve sam dobio 'na taci'. Takav sam tretman imao jedino kod vlastite mame u ranoj mladosti. Ovim napisom pokušavam malo umanjiti taj dug koji sam sudjelovanjem na apsolventskoj ekskurziji načinio.

Senior Electrotechnical Student Professional Excursion of 1964

Želimir Volf

Abstract: The article describes the senior electrotechnical students of the Faculty of Electrical Engineering excursion during July 1964. Participants have traveled to Austria, Switzerland, France, Italy, Liechtenstein and Monaco and paid visit to 14 companies. The journey lasted for 22 days. Photographs and memories are attached and described by one of participant i.e. the author of this paper, Želimir Volf.

Keywords: professional excursion, senior electrotechnical students, student's trip, student's journey